

TÜRKİYE'DE DAĞ VE ORMAN KÖYLERİNİN YERLEŞME SORUNLARI

Doç. Dr. Cevat GERAY

«Bu yazı, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği'nin isteği üzerine 27 Mart 1968'de düzenlenen «Orman ve Dağ Köylerinin Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Sorunları» seminerinde okunmak için hazırlanmıştır. Sözü edilen derneğin yönetim kurulu, Konferans metninin sonuç bölümündeki bazı görüşlere, özellikle toprak reformu ve politikacıların tutumuyla ilgili paragraflara ««polemiğe yol açar» gerekçesiyle, katılmadığını, metinde bu yolda değişiklik yapılmasını istemiştir. Yazar, böyle bir isteği akademik serbestlikle bağdaştır görmediğinden, değiştirme önerisini kabul etmemiştir. Bunun üzerine yönetim kurulu, konferansı gündemden çıkarmıştır. Bu amaçla konferans metnini aynen yayınlamayı bir görev biliyoruz.»

I — GİRİŞ :

Dağ ve orman köylerinin kalkındırılması açısından, yerleşmeye ilişkin sorunlar ayrı bir önem taşımaktadır. Bunun nedenlerini, başlıca üç kümede toplamak mümkündür.

1. Dağ ve orman köyleri, genel yerleşme düzeni içinde önemli bir yer tutmaktadır. Genel yerleşme düzeniyle ilgili kararlar alınırken bu köylerin durumları bir yana bırakılamaz. Bunun gibi, dağ ve orman köyleriyle ilgili kararları almadan önce, genel yerleşme düzeniyle ilgili gerçekleri ve tedbirleri gözönünde bulundurmak zorunluğu vardır.

2. İnsan - doğa ilişkilerini düzenlerken, bozuların dengenin yeniden kurulmasında ve sürdürülmesinde, orman içindeki ve çevresindeki köy yerleşmelerini gözönünde bulundurmak gerekir. Bu

köylerle ilgili yerleşme kararları alınırken de, insan - doğa arasındaki dengeyi hesaba katılması gereklidir.

3. Dağ ve orman köylerine götürülecek hizmetlerde yapılacak yatırımlarda, yürütülecek toplum kalkınması çalışmalarında hem genel yerleşme düzeni, hem de bu köylerin yerleşme durumları bir takım önemli etkiler yapmaktadır.

Orman ve dağ köylerinde insan - doğa ilişkileri, hizmet ve yatırımların plânlanması konuları, ayrı bir inceleme konusudur. Burada, sadece dağ ve orman köylerinin genel yerleşme düzeni içindeki yeri ve sorunları ele alınacaktır. Fakat yerleşme düzenine ilişkin bir konuyu incelerken ne insan - doğa, ne de vatandaş - hizmet ilişkileri bir yana bırakılamazdı. Bu nedenle, incelememizde, dağ ve orman köylerinin sorunları genel yerleşme düzeni içinde ele alınacak, hem insan - doğa, hemde vatandaş - hizmet ilişkileri gereken ölçüde göz önünde bulundurulacaktır.

II — YERLEŞME OLAYI VE ORMANLA İLİŞKİSİ :

Yerleşme sorunlarını incelemeğe geçmeden, yerleşme kavramı üzerinde kısaca duralım.

«Yerleşme olayı», insan topluluklarının barınaklarını, yarattıkları çevreyi, insan yaşantısının ve eylemlerinin olduğu alanın tümünü kapsayan geniş bir kavramdır. Çadır hayatı yaşayan göçebe, yarı-göçebe toplulukların, ilkel toplulukların barındıkları eğreti yerleşmeler yanında, şehir, kasaba ve köy gibi sürekli yerleşmeler de bu kavrama girmektedir. Bu incelemenin amaçları açısından, süreklilik gösteren, mahalle, çiftlik, oba, mezraa, gibi yerleşmeler de bu kavramın kapsamında sayılmıştır.

Yerleşme, çoğu kez «Tabiat, insan ve onun eserlerinden meydana gelen bir mekân parçası» olarak tanımlanır. Fakat yerleşme, sadece üzerinde insanların yaşadığı bir «mekân parçası» olmaktan çıkmıştır. Burada, öteki topluluklardan uzaklık ve yer bakımından ayrılan kendisine özgü yakın ve uzak ilişkiler alanı olan, bir iş - gücü, sosyal kuruluşu, kültürü ve özel tarihsel varlığı bulunan bir «insan birliği», insan topluluğu söz konusudur.

«Köy Yerleşmesi», işbölümünün gelişmediği, ekonomisi tarıma dayalı, geniş aile tipinin, yüz yüze komşuluk ilişkilerinin var olduğu bir yerleşme türüdür. Bu nedenle, «Köy» adı verilen topluluklar, yarıdaki özellikleriyle «Şehir» adı verilen topluluklardan ayrılmak-

tadır. Kısacası, köy, ayrı bir coğrafi ve ekolojik noktada yerleşmiş olan, kendisine özgü bir iş - güç biçimi, sosyal örgütü, kültürü, özel adı ve tarihi bulunan genellikle az nüfuslu bir insan birliğidir.

Şehir ve köy yerleşmelerini ayırt etmek için, bunlar arasındaki yapısal farklılıklar dikkate alınmalıdır. Genellikle, nüfus ayırımı bu konuda yeterli bir ölçü olarak kabul edilmektedir. Fakat nüfus ayırımı için gözetilen ölçüler birbirinden farklıdır. Bu sayı, 2 bin ile 20 bin arasında değişmektedir. Burada, Köy Kanununca öngörülen 2 bin nüfus ölçüsü açıklamalara esas alınmıştır. Fakat, nüfusu 2 binden aşağı olsa da, il ve ilçe merkezleri şehir sayıldığından, bunlar köylerle ilgili sayıların dışında bırakılmışlardır.

Konumuz, dağ ve orman köylerinin sorunlarıyla ilgili olduğuna göre dağ ve orman köylerinin tanımı üzerinde durmakta yarar vardır. İlk bakışta bu köyleri ova köylerinden ayırt eden belli başlı özelliklerini şöylece kümelendirebiliriz :

1. Köylerin konumu, iklimi ve engebe durumu gibi fiziksel ve doğal özellikler.
2. Ekonomik ve sosyal özellikler.
3. Yasaların koyduğu ölçüler.

Kısaca söylemek gerekirse, dağ ve orman köyleri genellikle engebeli ve dik eğimli topraklar üzerinde kurulmuştur. Ortalama yüksekliklerinin fazlalığı nedeniyle sert bir iklimin hüküm sürdüğü köylerdir. Tarıma az elverişli olan bir doğal çevre içindedirler. Dağınık ve seyrek bir yerleşme düzeni esastır. Konutta mutfak oturma ve yatak odaları farklılaşmamıştır.

Dağ ve orman köylerinin en önemli ekonomik özelliği, daha çok hayvancılığa dayanan bir ekonomiye sahip olmalarıdır. Ova köylerinde ise halk genellikle tarımla geçinir. Dağ ve orman köyleri, çoğunlukla kendine yeten kapalı bir ekonomiye, daha doğrusu geçim ekonomisine dayalıdır. Pazarla ve şehirle ilişkileri gelişmişmiştir. Ova köyleri ise bunun aksine, dış dünyaya açılmış, pazar ve şehirle ilişkilerini geliştirmiştir. Bu nedenle, dağ ve orman köyleri, genel toplumun değişme sürecine beklenen ölçüde katılamamakta, değişmelere, yeniliklere kolayca ayak uyduramamaktadır. Dışarıyla olan ilişkileri köyün ekonomik bakımdan güçlü kişileri elinde bulundururlar. Bunların köylü üzerinde önemli etkileri vardır. Ekonomik ilişkilerde bu birkaç kişinin elinde toplanmıştır. Jandarmanın nüfuzu dağ ve orman köylerinde daha büyüktür. Bu-

na bir de orman koruma memurlarının nüfuzu eklenmektedir. Bu köylerde genellikle anlaşmazlıklar pek azdır. Ufak tefek anlaşmazlıkları da kendi aralarında ya da jandarına, kaymakam gibi devlet memurları aracılığıyla çözümlerler. Bu yüzden mahkemeleri pek az işgal ederler. En çok, Orman Kanununa aykırı eylemlerden dolayı mahkemeye düşerler. Kısaca beirtmek gerekirse, dağ ve orman köyleri, ekonomisi hayvancılığa ve orman ürünlerine dayanan, dış dünyaya kapalı ve kendi içine dönük köy topluluklarıdır, denebilir.

Orman köylerini, yasaların koyduğu ölçülere göre de tanımlamak mümkündür. Gerçekten, Orman Kanunu, ormanlardan yararlanma hakkı bakımından, ormana 10 kilometreden daha yakın bulunma ölçüsünden hareket etmektedir. (Sözü edilen 6831 sayılı Kanununun 31. maddesine bakılabilir). Öte yandan Köy Kanunu, nüfusu 2 binden az olan yerleşmeleri «Köy» saymaktadır. Nüfusu 2 binden az olsa bile il ve ilçe merkezleri belediye örgütüne sahip olduklarından «Kasaba» sayılmaktadır. Bu incelemede, Orman ve Köy Kanunlarının öngördüğü bu ölçülere uyulmuştur. Çünkü, İstatistik bilgiler yasaların koyduğu bu ölçülere göre derlenmektedir. Bu nedenle, sosyal ve ekonomik özellikle ve ayrılar üzerinde durulmamıştır. Ancak konumları bakımından orman köylerini, Orman Kanununun koyduğu ilkelerle de tutarlı olarak, «Orman içi» «Orman bitişiği» ve «Orman Yakını» köyler olmak üzere üç kümede incelemek mümkündür. «Orman içi köy», Orman Kanununca orman sayılan bölgenin içindeki köysel yerleşmelerdir. «Orman Bitişiği Köy», orman sınırına bitişik olan yerleşmelerdir. «Orman Yakını Köy» deyimini ise orman, sınırına en çok 10 kilometre uzaklıkta bulunan ve orman kanununun öngördüğü bazı çıkar ve haklardan yararlanabilen köy yerleşmelerini anlatmaktadır.

Burada dikkat edilecek nokta, «Dağ» köylerini, «Orman» köylerinden kesin olarak ayıran bir tanımın yapımındaki güçlüktür. Bu incelemenin amaçları, bu konuda ayrı bir tanım yapmağı gerektirmişse de eldeki kaynaklar gerekli bilgileri sağlamadığından bu yola gidilmemiştir. Orman köylerimizin büyük çoğunluğu en az 500 metre yükseklikte bulunduğuna göre, dağ köylerinin genellikle orman içinde, bitişiğinde ya da ormandan en çok 10 kilometre bir uzaklıkta olduğu varsayılmıştır. Ancak ormana 10 kilometreden daha uzakta bulunan dağ köyleri hakkında ayrıntılı bilgiler yoktur. Bu yüzden, bunlar ister istemez incelemenin kapsamı dışında kalmaktadır.

III — DAĞ VE ORMAN KÖYLERİNİN KÖYSEL YERLEŞMELER İÇİNDEKİ YERİ, ÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ :

1946 da yurdumuzda 64,756 yerleşme vardı. 1965'te bu sayının 79,931'e yaklaştığı tahmin olunmaktadır *. Köy muhtarları sayısında önemli bir artış görülmediğine göre, bunun mahalle, mezraa, kom ve benzeri küçük yerleşmeler sayısındaki artıştan ileri geldiği söylenebilir. Toprak darlığı, etnik ayrılıklar, sosyal gerginlikler, üç beş ailenin bir araya gelerek yeni yeni küçük yerleşmeler kurmaları sonucunu doğurmaktadır.

Köy yerleşmelerden ne kadarının dağ ve orman köyü kapsamına girdiğine dair elimizde bilgi yoktur. Sadece köy muhtarlıkları arasında ne kadarının orman içinde ve bitişiğinde, ne kadarının da ormanın yakınında olduğunu gösteren bilgiler vardır. Çizelge I, 1945 ve 1960 yıllarındaki durumu aksettirmektedir.

Çizelgeden anlaşılacağı gibi, orman içinde, bitişiğinden ya da yakınında bulunan köy muhtarlıkları toplam içinde oldukça büyük bir oranı kapsamaktadır. Bu oran, zaman içinde yükselmiştir. Gerçekten, 1945'te yaklaşık olarak muhtarlıklardan % 54'ü ormanla ilişkili bulunuyordu. 1960'da bu oran % 57 ye yaklaşmıştır. Bu artış eğilimi, büyük ölçüde orman içindeki ve yakınındaki bağlantıların (nüfuzu 150'den az olduğu için ayrı muhtarlığı olmayan yerleşmelerin) sonradan bağımsız muhtarlık durumuna girmesiyle açıklanabilir. Bunların sayısında, aynı dönem içinde 21,903'ten 20,248'e bir düşme görülmektedir. Ancak, ormanın 10 kilometre yakınındaki muhtarlıkların sayısı 14 binden 8 bine düşerken, orman içi ve bitişiği köylerin sayısı 6,500'den 12 bine yükselmiştir.

Ormanla ilişkisi bulunan köylü nüfusun toplam köylü nüfus içindeki oranı % 57 çevresindedir. Onbeş yıllık dönem içinde bu oran pek küçük bir artış göstermiştir. Fakat, gerçek sayılarla artış iki katına yakındır. Gerçekten, 1945 yılında ormanla ilişkili muhtarlıklarda yaşayan nüfus 8,7 milyon idi. 1960'da bu nüfusun 10,8 milyona yaklaştığı anlaşılmaktadır. Sadece, orman içi ve bitişiği muhtarlıklarda yaşayan nüfus dikkate alınırrsa, aynı dönemde 2,6 milyondan 6,2 milyona (aşağı yukarı iki buçuk katı) artış vardır.

Köylerinin % 50 sinden fazlası orman içinde ya da bitişiğinde olan illerimizin sayısı 29 dur. Aynı durumda olan ilçelerin sayısı ise 250 dir. Bu da, sözü edilen yerleşmelerin kapsamı hakkında bir fikir vermektedir.

ÇİZELGE: I

Ormanla İlişkinine Göre Köy Muhtarıkları ve Nüfusları
(1945 ve 1960)

Ormanla ilişkisine göre muhtarlıklar	M u h t a r l ı k				N ü f u s			
	1 9 4 5		1 9 6 0		1 9 4 5		1 9 6 0	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Orman içi	3,042	8.9	5,093	14.4	1,101,514	7.8	2,355,067	12.5
Orman bitişiği	3,532	10.4	7,225	20.4	1,503,088	10.7	3,828,227	20.2
Orman yakını	14,329	34.6	7,930	22.5	6,169,037	38.3	4,653,847	24.7
Orman dışı	13,160	38.6	11,816	33.3	5,299,832	37.4	6,534,264	34.5
Bilinmeyen	2,069	7.5	3,318	9.4	658,895	5.8	1,535,315	8.1
T o p l a m	34,063	100.0	35,382	100.0	14,073,471	100.0	18,906,720	100.0

Kaynak : D. İ. E. Köyler İstatistiği, 1945 ve 1960 anket sonuçları.

Nüfusça büyüklük açısından, orman içi ve bitişiği köyler, orman dışındaki köylerden farklılık göstermektedir. (Eldeki kaynaklar elverişli olmadığından sadece orman içi ve bitişiği köyler karşılaştırılmıştır. Ormana 10 kilometre yakınındaki köyler için bir karşılaştırma yapılamamıştır). Gerçekten, 1960 yılında Türkiye'de köy muhtarlıklarının ortalama büyüklüğü 534 kişidir. Bu ortalama, orman içi köyler için 462, orman bitişiği köyler için 529 dur. Oysaki orman dışı köylerin ortalama büyüklüğü 566'dır. Zaman içinde incelendiğinde orman içindeki muhtarlıkların ortalama büyüklüğünün ötekilere göre daha az bir büyüme gösterdiği anlaşılmaktadır. Çizelge II, bununla ilgilidir.

ÇİZELGE : II

Muhtarlıkların Ortalama Büyüklükleri
(1945 -1960)

Ormanla ilişkisi bakımından muhtarlık	Ortalama Büyüklük		1945 = 100 Artış
	1945	1960	
Orman dışı	417	566	% 36
Orman	363	462	% 27
Orman bitişiği	425	529	% 24
Orman içi ve bitişiği bir arada	394	495	% 25,5
Genel Ortalama	410	534	% 30,7

Kaynak : D. İ. E. Köy İstatistikleri, 1945 ve 1960.

Çizelge II'ye göre, onbeş yıllık dönem içinde muhtarlıkların nüfusça, ortalama olarak (410 dan 534'e) % 30,7 oranında bir artış göstermiştir. Fakat, orman içi ve bitişiği köyler bu artışı geriden izleyebilmişler, % 25,5 oranında büyümüşlerdir. Buna karşılık, orman dışındaki muhtarlıkların ortalama büyüklüğü 417'den 566'ya yükselmiştir. Bu % 36 oranında bir büyüme demektir. Dağ ve orman köylerinin nüfusça büyüme eğiliminin ova köylerine göre düşük olması, bu köylerden şehir ve kasabalara doğru daha geniş bir göç olayının belirtisidir.

Aynı eğilim, nüfus gruplarına göre köy muhtarlıklarının dağılımını gösteren çizelge III'de görülmektedir.

ÇİZELGE : III

*Muhtarlıkların Nüfus Gruplarına Göre Dağılımı
(1945 - 1960)*

Muhtarlıklar	Nüfus grupları					
	0 - 500		501 - 1500		1501 ve daha fazla	
	1945	1960	1945	1960	1945(x)	1960
Orman dışı	74.5	60	25.5	40	0	4.2
Orman içi	79.6	66.7	20.4	31.6	0	1.7
Orman bitişiği	74.2	60	26.8	37.1	0	2.9
Genel Ortalama	74.8	62.2	25.2	34.2	0	3.6

Kaynak : D. İ. E. Köy İstatistikleri, 1945 ve 1960.

Not : (x) 1945 istatistiklerinde 1.500 den çok nüfuslu muhtarlıklar belirtilmemiştir.

Görüldüğü gibi, muhtarlıkların büyük çoğunluğu (% 62.2) 500 den daha az nüfusa sahiptir. Bu gruptaki muhtarlıkların toplam içindeki oranının, onbeş yıllık dönemde % 75 den % 62 ye kadar düşmesi, bu gerçeği değiştirmemektedir. 1945'te orman içindeki muhtarlıkların % 80'i, nüfusu 500'den az olan muhtarlıklardı. Bu oran, 1960 da % 67'ye düşmüştür. Görüldüğü üzere, Türkiye'de köy muhtarlıkları çoğunlukla 500 den daha az nüfusa sahip bulunan küçük birimlerden ibarettir. Fakat, orman içindeki muhtarlıkların daha büyük bir yüzdesi (% 66.7'i) bu durumdadır. Ormana bitişik köyler ile orman içindkiler arasında da bu bakımdan oldukça önemli bir farklılık belirmektedir. Beş yüzden az nüfuslu muhtarlıkların oranı, orman içi köylerde % 67, orman bitişiği köylerde ise % 60'tır. Buna karşın, beşyüzden fazla nüfuslu muhtarlıkların oranı, orman bitişiği köylerde % 40, orman içindkilerde ise % 33'tür. Bir başka deyişle, nüfusça büyüklük açısından orman bitişiği köyler, orman içi köylerden oldukça farklılaşmakta, orman dışı köylere yaklaşmaktadır. Ancak orman dışı köyler arasında nüfusu binbeşyüzün üstünde olanların oranı (% 4.2), orman bitişiğindkilerden biraz daha fazladır (% 2.9).

IV — DAĞ VE ORMAN KÖYLERİNİN YERLEŞME BAKIMINDAN ANA ÖZELLİKLERİ :

Dağ ve orman köyleri sosyal ve ekonomik yapıları bakımından olduğu gibi fiziksel ve konumla ilişkili özellikleri bakımından da ova köylerinden, orman dışı yerleşmelerden farklılaşmaktadır. Bu farklılaşmayı belirten istatistikler elde yoktur. Bu nedenle, açıklamalarımızda bazı genel gözlemlere ve monoğrafik çalışmalara dayanmak zorundayız.

Kuruluş yerleri bakımından incelenirse, köy muhtarlıklarının ancak beşte birinin ovada kurulmuş olduğu görülür. 1945 ve 1960 köyler istatistiklerine göre düzenlediğimiz çizelge IV'de, bu açıkça belirmektedir.

ÇİZELGE : IV

Kuruluş Yeri Bakımından Köy Muhtarlıkları (1945 - 1960)

Kuruluş yeri	1945 %	1960 %
Ovada	19.0	18.7
Etekte	28.6	23.4
Vadide	8.3	10.7
Sırtta	16.0	15.8
Yamaçta	24.2	29.0
Dağınık ve başka biçimde	3.9	1.6
Bilinmeyen	—	0.6
Toplam	100.0	99.8 (x)

Kaynak : D. İ. E. *Köy İstatistikleri*, 1945 ve 1960.

Not : (x) Kaynaktaki yüzdeler aynen alınmıştır.

Çizelge IV, kuruluş yeri bakımından muhtarlıkların durumu hakkında genel bir görüş veriyorsa da, bunlardan ne kadarının orman ve dağ köyü tanımına girdiği belli değildir. Türkiye'nin ortalama yüksekliğinin 1132 m. olduğu, ormanların 500 m.'nin üstündeki dağ ve yayla özelliği taşıyan topraklarda bulunduğu, toprakların % 81 gibi önemli bir parçasının % 15'ten fazla eğim gösterdiği dikkate alınır, orman ve dağ köylerinin ova ve etekteki muh-

tarlıklar dışında kalan muhtarlıkları kapsadığı ileri sürülebilir. Gerçekte, orman içi, bitişiği ve yakınındaki muhtarlıkların oranı % 54'tür. (Çizelge: I'e bakılabilir). Ova ve etekteki köylerin dışındakilerin yüzdesi de 57'ye yaklaşmaktadır. Bir miktar orman köyünün de ovada kurulmuş olduğu düşünülürse, orman ve dağ köylerinin genellikle sırtta, vadide ya da yamaçta kurulduğu söylenebilir. Ormanların bulunduğu toprakların % 29'unun yüzde 15-20. geri kalanlarının yüzde 25'in üstünde bir eğim göstermesi bu gözlemi desteklemektedir. K. İ. B. orman köylerini kalkındırma dairesi Başkanlığınca toplum kalkınması deneme projesi olarak seçilen bölgelerde yapılan araştırmalar da bu gözlemi doğrular niteliktedir. Balıkesir'in yedi orman köyünde ortalama eğim % 35, Bergama'nın altı orman köyünde % 26, Denizli'nin beş köyünde % 20 oranındadır.

Orman ve dağ köylerinin deniz düzeyinden yükseklikleri de önemli özelliklerinden biri olmaktadır. Sözü geçen dairenin deneme bölgelerindeki araştırmalarına göre, Bergama'da orman köylerinin ortalama yüksekliği 550 metre çevresindedir. Trabzon, Tokat ve Denizli'deki deneme bölgelerinde, köylerin ortalama yüksekliği 1000 metreye varmakta, Kastamonu'da 1200 metreyi geçmektedir. Ülkenin doğusuna gittikçe ortalama yüksekliğin daha da artacağı söylenebilir.

Dağ ve orman köylerinin bir başka özelliği de, bunların genellikle dağınık ya da küçük mahallelerden meydana gelmesidir. Ülkemizde köylerin % 72'sinin toplu köyler olduğu bilinmektedir. Geri kalan % 28'i dağınık ya da az dağınık yerleşmelerdir. Ancak eldeki istatistikler, toplu ya da dağınık yerleşmelerden ne kadarının orman içi, bitişiği ya da yakınında olduğunu göstermiyor. Yapılan gözlemler, bir genellemeye gitmeye elverişli genişlikte değildir. Doğu Karadenizde seyrek yerleşmelerin yaygınlığı herkesçe bilinmektedir. Öbür bölgelerde, beş on hanelik küçük mahallelerin daha yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Kastamonu deneme bölgesindeki dört muhtarlığın 19 mahallesi bulunduğu, bu mahallelerden beşinin, 5 haneden az; altısının 6-10; öteki altısının 11-15; bir mahalleinin de 21 den çok hanesi bulunduğu anlaşılmaktadır. Muhtarlıklardan birinin 2; ikisinin 3 er, birinin 4; birinin de 7 ayrı mahallesi olduğu öğrenilmiştir. K.İ.B. Orman Köyleri, Kalkındırma Dairesinin Kadırlı (Adana), Kastamonu Merkez, Tokat Merkez ve Erbaa, Tonya (Trabzon), Bursa Merkez ve Keles, Şile (İstanbul), Bergama (İzmir) ve Balıkesir Merkez ilçelerindeki Pilot bölge köylerindeki incelemeleri 53 köyde 105 mahalle bulunduğunu ortaya koymuştur.

Bu, her muhtarlığın en az iki mahalleden meydana geldiğini belirtmektedir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden Dr. Muzaffer Sencer ile arkadaşlarınınca incelenen Hatay'da, Saman dağındaki Seldiren Köyünün biri 18, ötekisi, 20 ve üçüncüsü 34 haneden meydana gelen üç mahallesi vardır. Bunlardan, merkezi durumdaki yukarı Çakallıkaya mahallesi, Gümbece mahallesine yaya 1 saatlik, Aşağı Çakallıkaya'ya yarım saatlik uzaklıktadır. Bazı gözlemlere göre, mahalle sayısı 15'i bulan muhtarlıklar; iki mahallesi arasında 25 Km. uzaklık bulunan köyler de vardır. Aynı muhtarlık içinde yaşamasına karşın, bir yılda birbirini göremeyen insanlara rast gelmektedir. F. Frey ve arkadaşlarınının 1962'de Türk köylerinde yaptıkları örnekleme anketinin sonuçlarına göre, örneğe giren köylerden % 44 gibi önemli bir yüzdesi birden çok mahalleden meydana gelmiştir. Birden çok mahallesi olan muhtarlıkların çoğunlukla dağ ve köyleri arasında bulunduğu ileri sürülmekte ise de bunu gösteren istatistiklerden yoksun bulunuyoruz. K.İ.B. Toprak ve İskan İşleri Genel Müdürlüğüne yapılan köy envanter etüdlerinden bu ve benzer konularda yararlanılabilir. Fakat bugüne kadar yayınlanan çizelgeler, orman içi, bitişiği ve yakını köyleri ötekilerle karşılaştırmaya yarayacak biçimde düzenlenmemiştir.

V — ORMAN VE DAĞ KÖYLERİNDE İNSAN VE DOĞA İLİŞKİLERİ :

A — Dengeyi bozan nedenler :

Ülkemiz topraklarının % 13.7 gibi küçük bir bölümü ormanla kaplıdır. Uluslararası ölçülere göre, beş kişilik bir aileye 70 hektarlık orman düşmesi gerekirken, bu miktar ülkemizde 7 hektarı bile bulmamaktadır. Ülkemiz topraklarından ve doğal kaynaklarından verimli olarak yararlanabilmek için topraklarımızın en az % 20'inin ormanla kaplanması gerektiği ilgili uzmanlarca sık sık tekrarlanmaktadır. Orman varlığımızı arttırmak bir yana, eldekini de koruyamadığımız, yok etmekte olduğumuz acı bir gerçektir. Türkiye ormanlarının gittikçe azaldığı ulusal servet niteliğini kaybetmeğe başladığı ve veriminin düştüğü yetkililerce belirtilmektedir. Orman varlığının yokedilmesinde üretiminin azalmasından orman ve dağ köylerinde yaşayanların büyük ölçüde etkili oldukları ileri sürülmektedir. Bunun ne derecede gerçeğe uygun olduğunu saptamak için uzun boylu araştırmalara gereklilik yoktur. Çözülmesi gereken sorun, orman varlığının kurtarılması, akıllıca kullanılması için insanın doğayla ilişkilerini yeniden düzenlemektedir. Böyle bir düzen-

lemeye gidebilmek için, insanın ormanla ilişkilerini, orman yönetiminin nedenlerini iyi bilmek gerekiyor.

1. Orman varlığının yok edilmesinin baş nedeni toprak yetersizliğidir :

Hızlı nüfus artışı karşısında, mer'a ve ormanların aleyhine olarak tarımda kullanılan arazinin genişletilmesi yoluna gidilmektedir. 1949'da, yılda yaklaşık olarak 9 milyon hektar toprak ekilir ve 4.2 milyon hektar toprak nadasa bırakılırsa, bugün her yıl ekilen toprakların yüzölçümü 15 milyon hektarı aşmış, nadasa bırakılanlar da 8 milyon hektara yaklaşmıştır. Fakat ormanda ve mer'alardan tarlaya çevrilen bu toprakların ancak 16 milyon hektarı tarımda kullanılmaya elverişli durumdadır. Geri kalan 9.3 milyon hektarı ise taşınma (erozyon) tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu gerçeğin altında yatan asıl neden, insan ve toprak ilişkileri düzenindeki aksaklıklardır. Şöyle ki :

a) Tarım kesiminde, yeteri kadar toprağı olmayan ya da hiç toprağı bulunmayan ailelerin oranı yüksektir. 1963 Tarım Sayımı sonuçlarına göre, tarım kesimindeki ailelerden onda birine yakın bir bölümünde (% 8.9) hiç toprağı yoktur. Toprağı olanlardan onda altısının ise ortalama olarak 50 dekarın altında toprağı vardır, ailesini geçindirmeğe yetmemektedir.

b) Toprak mülkiyetinin işletmeler arasındaki dağılışı da dengesizdir. Büyük çoğunluğu (% 68.8) meydana getiren 50 dekarın altında toprağına sahip küçük işletmeler, işlenen toprakların ancak % 23.7'ini elinde bulundurmaktadır. Elli ve daha fazla dekar toprağı olan işletmeler toplamın % 31'ini teşkil etmekte, fakat ekilen toprakların 76.3'ünü elinde bulundurmaktadır. Hele, toplam işletmelerin yüzde yarımından ibaret bulunan 500 dekar ve daha yukarı genişlikteki büyük işletmeler, toprakların % 13.2'ini elinde bulundurmaktadırlar.

c) Mirasçılık düzeninin de etkisiyle tarım toprakları küçük küçük parçalara ayrılarak ufalanmaktadır. İşletmelerden ancak onda biri tek parçadan ibaret toprağı kullanmaktadır. Genellikle, işletmelerin yarısı 5 ve daha az parça, ikinci yarısı ise 6 ve daha fazla parçalı toprakları işlemektedir. Bu verimi azaltmakta, modern teknik ve araçlardan yararlanmayı, büyük ölçüde sınırlamaktadır.

d) Tarımda, ileri tekniklerin kullanılamaması, toprağın gereken ölçüde sulanamaması ve korunamaması gibi nedenlerle verim düşüktür.

e) Sadece yukarıdaki nedenler niçin mer'a ve ormanların tarlaya çevrildiğini açıklamaya yeter. Kaldı ki gözlemler ve bazı monoğrafik araştırmalar, orman ve dağ köylerinin toprak bakımından daha büyük bir darlık içinde bulduklarını göstermektedir :

1) Ormanla ilgili köylerden % 45'inin toprağı «verimsiz», % 35'inin «az verimli», % 5'inin «oldukça verimli» ve geri kalan % 14'ünde «Verimli» olduğu belirtilmektedir. Bu köylerde yaşayan insanların % 80'inin az verimli ya da verimsiz topraklarda yaşadığı anlaşılmaktadır. Öte yandan, bazı orman köylerinde ailelerin %36'nın ürünleriyle geçimini sağlayabildikleri öğrenilmiştir.

2) Denizli, Kastamonu, Kızılcahamam deneme bölgelerindeki köylerde ve Malatya, Kars, Kırklareli illerindeki orman içi ve bitişiğı köylerde, topraksız ailelerin oranı çok yüksektir. Çizelge V'de ayrıntılarıyla verildiğı üzere, ailelerden toprağı olmayanların oranı, Denizli orman köylerinde % 17.3; Kastamonu'da % 36.3; Kızılcahamam'da % 22.2'dir. Yurdumuzdaki topraksız işletmelerin oranı % 10'a yakın olduğuna göre, orman köylerinin bu durumu düşündürücüdür. (Ekteki Çizelge V'e bkz).

3) Yine aynı yerlerle ilgili olarak ortaya çıkan bir başka gerçek de, kendini geçindirebilecek kadar (50 dekar ve daha fazla genişlikte) toprağına sahip bulunan ailelerin oranlarının çok düşük olmasıdır. Bunların oranı, Denizli pilot köylerinde % 21.7; Kastamonu'da % 13.1; Kızılcahamam'da % 7.7, Malatya'da % 6.3; Kars'da % 18.5; Kırklarelinde % 18.7'dir. Görüldüğü gibi, orman köylerinde elinde toprağı olanların da büyük çoğunluğunun toprağı, kendisini geçindiremeyecek kadar azdır. (Çizelge VI. ve VII'ye bakılabilir).

2. Mer'alarımız Hayvan Varlığını Beslemeye yeterli Değildir :

İnsan ve doğa arasındaki dengeyi bozan nedenlerden biri de mer'alarımızın hayvan varlığını beslemeye yeterli olmayışıdır. Hayvan besleme amacına ayrılan topraklarımız, 28.7 milyon hektardır. 1949'da 38.9 milyon hektar mer'a varken, tarla açma nedenleriyle, büyük bir azalma olmuştur. Yetkililerce yapılan hesaplara göre, mer'alarımız en çok 9 milyon büyükbaş hayvana eşdeğerli olan hayvan varlığını besleyebilecek durumdadır. Oysa ki hayvan varlığımız, eşdeğer olarak, 27 milyon büyük baş hayvanı aşmıştır. Bu, bir yandan mer'aları da ne kadar zorladığımızı, öte yandan ni-

cin ormanlardan mer'a olarak yararlanma yoluna gittiğimizi açıklamaktadır. Kaldı ki ormanın besleme değeri düşüktür, ve birtakım hayvan hastalıklarına da neden olmaktadır.

Ormandan mer'a olarak yararlanılması, toprağın zayıflaması, sertleşmesi, havalanma ve su geçirme yeteneğini kaybetmesi, canlı örtünün bozulması sonucunu doğurmakta, toprak taşınmasını şiddetlendirmektedir. Ağaçlarda şekil bozuklukları meydana getirmekte, yani fidanların gelişmesini önlemekte, ağaçların artmasını engellemekte, verimini azaltmaktadır. Orman köylerinin mer'a durumu ilgi çekicidir. Orman içi ve bitişiği köylerden 9168'inin (yaklaşık olarak toplamın % 45'i) hayvanlarını ormana sokmadan besleyemeyecekleri saptanmış bulunuyordu. Kilometre kareye düşen kıl keçisi sayısı ülkemizde 27'yi bulmaktadır. Yunanistan bir yana bırakılırsa, öteki ülkelerde bu sayı, 2 ile 14 arasında değişmektedir. Finlandiya'da ise, kilometre kareye düşen keçi onbinde altı idi.

Kızılcahamam'da toplum kalkınması deneme bölgesindeki 15 köyde, 1200 büyükbaş hayvan eşdeğerindeki hayvan varlığını besleyebilecek kadar mer'a vardır. Buna karşılık, hayvan varlığı, eşdeğer olarak 7500 büyükbaş hayvanı bulmaktadır. Bunlardan 6.300'ü ormanda otlayan fazlalıktan başka bir anlam taşımamaktadır.

Orman içi ve çevresi köylerde, hayvancılığın büyük bir gelir kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Kastamonu deneme bölgesi köylerinde aile gelirleri içinde hayvancılıktan sağlanan gelirlerin payı % 62'yi geçmektedir. Tarla tarımının toplam gelir içindeki oranı % 22.5, ormancılığın ise % 19.9'dur. İstanbul deneme köylerinde de hayvancılık gelirleri % 30 oranındadır. Tarımın payı, % 27, ormancılığın payı % 20, öteki gelirlerinki % 23 oranındadır. Bergama deneme bölgesi köylerinde de, hayvancılık gelirlerinin oranı % 48'dir. Tarım % 38, ormancılık ise % 13 oranında gelire katkıda bulunmaktadır. Burada dikkat edilecek nokta, köylülerin resmî kişiliği olan araştırmacılara ormandan sağladıkları usulsüz ve kanun dışı gelirlerin açıklanmamış olmasıdır.

Bir orman köyündeki sosyolojik araştırmaya göre, halkının, yılda ortalama 800 çam ağacını, 125 ton meşe odununu kaçak olarak kesmekte olduğunu kaydetmişlerdir. Bu, orman katliamının genişliği hakkında ilgi çekici bir örnektir. Maamafih, orman kaçaklığından sağlanan gizli gelirlerin varlığı, orman köylerinde hayvancılıktan sağlanan gelirlerin önemini ortadan kaldırmamaktadır.

Mer'aların yetersizliği ve hayvan sayısının fazlalığı nedeniyle,

ormanlardan mer'a olarak yararlanılması ve aşırı otlatmaya gidilmesi insan-doğa dengesinin bozulması sonucunu doğurmaktadır.

B — Dengenin bozulmasını belirten göstergeler :

Orman içinde ve yakın çevresinde yaşayan köylülerin bütün eylemleri orman içinde geçmektedir. Bu, insanın isteyerek istemeyerek, ağaçlara zarar vermesi sonucunu doğurmaktadır. Bu zararları belirten bazı göstergeleri burada kısaca açıklamakta yarar vardır.

1. Orman suçları artmaktadır.

Tarla açma, orman içi yerleşme, hayvan otlatma, ağaç kesme ve taşıma suçları, 1946'da çok partili hayatın girmesiyle ve yeni orman düzeninin yürürlüğe girmesiyle birdenbire artmıştır. Bu sonuçlarda sürekli bir artış görülmüştür. (Ekteki Çizelge VIII'e bakılabilir.)

1955 - 1965 yılları arasında tarla açma ve yerleşme amaçları ile 751, 295 dekar genişliğinde orman yok edilmiştir. Bu, ortalama olarak yılda 68,290 dekarlık bir arazinin orman durumundan çıkarılması, tarım ve yerleşme amaçlarında kullanılması demektir.

1955 - 1966 arasında her açma suçu işlenmesiyle ortalama olarak 4.3 dekar orman açılmıştır. 1955 öncesi için ne kadar ormanın tarlaya çevrildiği hakkında istatistik bilgilere rastlayamadık. Fakat, 1955 - 1965 yıllarındaki açma suçu başına düşen toprak miktarının, 1955'ten önce de aynı olduğu varsayımına dayanarak, 1937 - 1955 arasındaki açma suçları sayısından, söz konusu dönem içinde ne kadar orman toprağının tarlaya çevrildiğini kestirmek mümkündür. Bu tahmine göre, enaz 368.000 dekarlık ormanın sözü edilen dönemde açıldığı söylenebilir. 1937 - 1965 yılları arasındaki 29 yıllık uzunca dönem içinde, en azından 1.120.000 dekar tutarındaki ormanın açılmış olduğu anlaşılmaktadır. Buna, orman yangınlarıyla açılan 10.6 milyon dekarlık orman arazisi de eklendiğinde, 12 milyon dekara yakın bir tahrip söz konusudur.

Hayvan otlatma suçlarında da, 1954'ten sonra önemli artış olmuştur. 1937 - 1945 arasında yıllık hayvan otlatma suçları ortalaması 308 iken, 1947 - 1949 döneminde 540'a, 1950 - 1959 arasında 1361'e, 1960 - 1965 döneminde ise 4,879'a yükselmiştir. Son onbir yılın ortalamasına göre, yılda 585,633 baş hayvanın kaçak olarak ormanda otlatıldığı anlaşılmaktadır.

Usulsüz ağaç, kesme ve taşıma suçları da zamanla artmıştır. 1937 - 1945 döneminde ortalama olarak yılda 534 kesme, 3,863 taşı-

ma suçu işlemiş; 1946 - 1949 döneminde bu ortalama, kesme suçlarında 17,291, taşıma suçlarında da 10,256 olmuş; daha sonraki dönemlerde de sürekli artışlar göstermiştir. 1937 - 1965 döneminde, sadece kesme ve taşıma suçlarıyla birlikte saptanın zararların toplamı tahminimize göre, 3.5 milyon metreküpü (tomruk) ve 17.4 milyon kental (odun) geçmektedir. Açma ve yerleşme suçlarıyla yaratılan zararları da eklersek, bu sayı 4 milyon metreküpü aşmaktadır. Aynı dönemde, orman yangınlarıyla birlikte 13.5 milyon metreküp tomruk ve 54.2 milyon kental odun yok olmuştur.

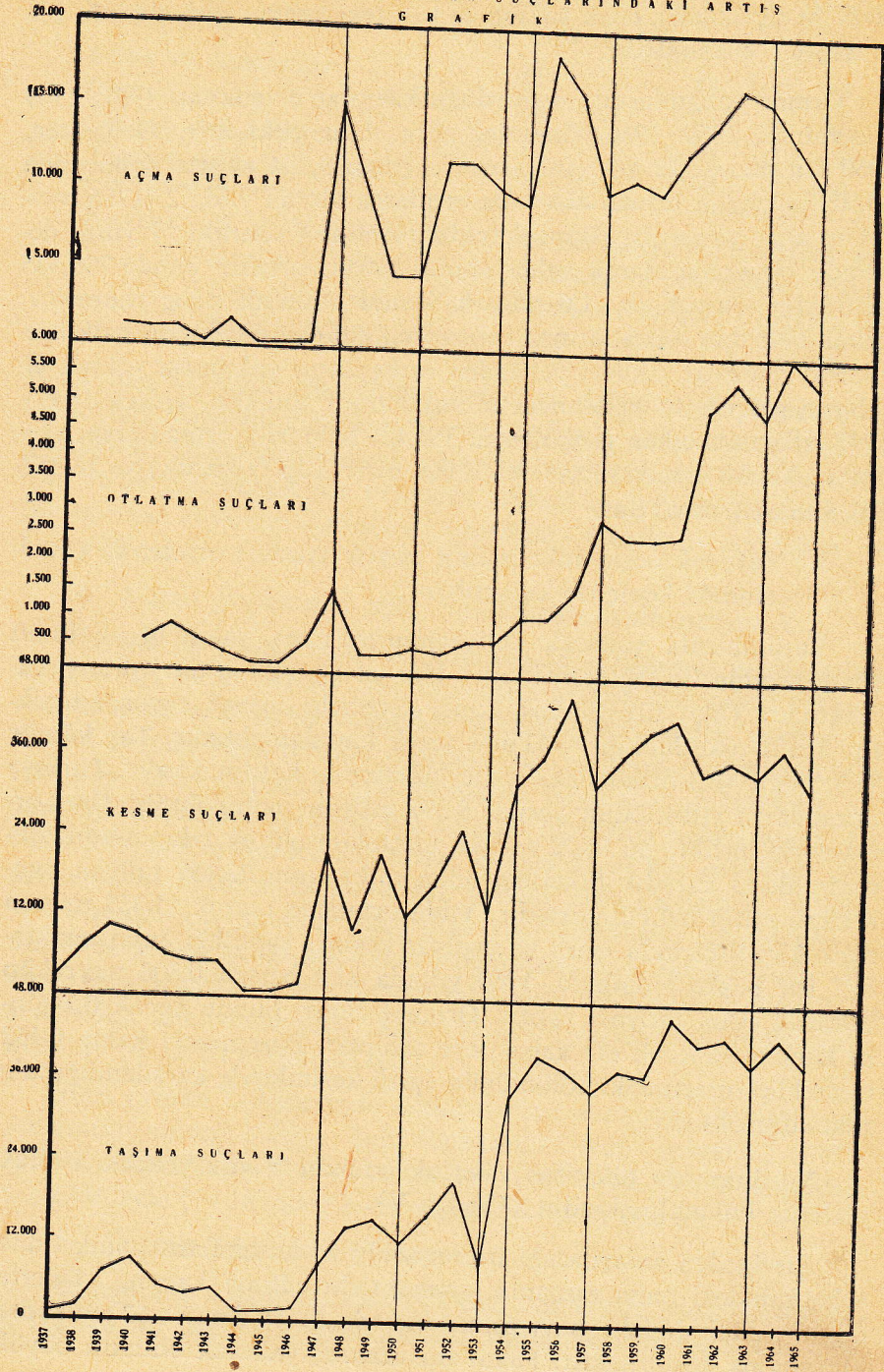
Burada dikkat edilecek bir nokta, 29 yıllık dönemde suç sayısının 1.5 milyonu aşmış olmasıdır. Orman köylerinde, orman bitişiği ve yakınındaki 10.7 milyon nüfusun yaklaşık olarak 1.6 milyon hanede yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu durumda, her hanede en az bir kişinin bir orman suçuna katıldığı sonucu çıkarılabilir. Bir orman köyündeki araştırma, her aile reisinin en az bir kez orman suçundan mahkemeye verildiğini ortaya koymuştur.

Orman suçlarıyla istatistiklerin dikkatle incelenmesi, seçim yıllarında birdenbire azalmalar olduğunu ortaya koymaktadır. 1950, 1953, 1957 yıllarında işlenen orman suçlarının sayıları, birer yıl önceki, birer yıl sonraki suçların genellikle altında kalmaktadır. Bu gözlem, seçim yıllarında, partilerin orman yöneticileri ve koruyucuları üzerindeki baskıları sonucu birtakım suçların hoş görüşle karşılanarak hakkında işlem yapılmadığı yolundaki gözlemleri destekleyici niteliktedir. Devrimden sonraki yıllarda, suçlarda görülen artış, siyasal bakımdan tarafsız olan hükümetlerin, orman suçları konusunda daha sıkı davranmasıyla ilişkili görülmektedir. Gerçekten, 1960'dan sonra suç sayısı daha da artmıştır. (Ekteki grafiğe bakılabilir.)

2. Orman yangınları büyük kayıplara yol açıyor.

1950'den sonra orman yangınları sayısında da önemli artışlar görülmüştür. 1937 - 1949 yılları arasında orman yangınları ortalama yılda 418 iken, 1950 - 1959 döneminde 860 olmuş, 1960 - 1966 döneminde ise yılda 560'a düşmüştür. 30 Yıllık dönemde, orman yangınları sonucunda, 10.6 milyon dekarlık orman, 9.5 milyon metreküplük tomruk, 36.7 milyon kental odun yanmıştır. Orman yangınlarının çıkış nedenlerinin incelenmesi, orman içinde ve yakınında yaşayan nüfusu olumsuz etkisinin büyük olduğunu ortaya koymaktadır. 1960 - 1966 yıllarında çıkan 3,912 yangın olayının 1/3'nün nedeni ortaya çıkarılamamıştır. Sigara, tarla açmak, ateşlemek, ihmal gibi çevredeki insanların davranışlarıyla yakından ilgili görülen

YILARA GÖRE ORMAN SUÇLARINDAKİ ARTIŞ
G R A F İ K

yangın nedenlerinin oranı, % 62'dir. Yıldırım düşmesi, lokomotifin kıvılcım sıçratması, ocak yakılması ve öteki yangın nedenlerinin payı ise % 7 oranındadır.

Orman yangınlarının doğurduğu kayıplar ortalaması 1937 - 1949 döneminde, 1950 - 1966 dönemine göre daha yüksektir. Gerçekten, 1950'den önceki 22 yıl içinde ortaya çıkan 9,204 yangın sonucunda 30,505 hektarlık orman alanında ortalama olarak yılda 270,755 metreküp ağaç yanmıştır. Buna karşılık, 1950'den sonraki 17 yıllık dönemde ortalama olarak yılda 22,097 hektar orman içinde 209,535 metreküp tomruk, 1,6 milyon kental odunluk ağaç yanmıştır. Bunu, 1946'dan sonra, orman rejimiyle ilgili değişikliklerin halk üzerindeki olumsuz etkileri yüzünden ormanların yakılması yoluna gidilmesi gerçeğiyle açıklamak mümkündür. Nitekim, sadece 1945 - 1947 yıllarında çıkan yangınlarda 350,421 hektarlık orman alanı yanmıştır. Yanan orman serveti 4.082.000 metreküp (tomruk) ve 18.257.361 kental (odun) dur.

3. Yakacak odun tüketiminin büyük yüzdesi orman ve çevresindeki köylerde kullanılıyor.

Yurdumuzda yakacak ihtiyacının yarısına yakın bir bölümü (% 49), odun ile sağlanmaktadır. Her yıl 13 milyon ton odun yakılmaktadır. Yakıt tüketiminin ikinci derecede önemli kaynağı tezek-tir. Yakıt tüketiminin % 43'ünü tezek karşılamaktadır. Taş kömür % 5, linyit % 3 oranındaki yakıt tüketimine katılmaktadır. Türkiye ormanların yıllık odun verimi 8.591 milyon metreküptür. Özel ormanlarla birlikte bu 9.622 milyon metreküp olarak tahmin edilmektedir. Buna karşılık tüketilen odun miktarının 22.459 milyon metreküpü aştığı belirtilmektedir. Yılda ortalama olarak 11.355 milyon metreküp tutarında «gizli ve usulsüz kesim» yapıldığı anlaşılmaktadır. Bir başka anlatımla, 1960 yılında kişi başına 0.808 metreküp yakacak odun ihtiyacı vardır. Ormanlarımız, bunun ancak 0,346'sını karşılayabilecek bir kapasiteye sahiptir. Bunun geri kalan 0.462 metreküp tutarındaki bölümünün «gizli kesimler»le karşılandığı tahmin edilmektedir.

Yurdumuzda tüketilen yakacak odunun büyük yüzdesi köylük yerlerde kullanılmaktadır. (Çizelge V).

Çizelgeden anlaşılacağı üzere, şehir ve kasabaların yıllık odun tüketimindeki payı zamanla artmaktadır. Buna karşın, köylerin odun tüketimindeki payı zaman içinde % 88'den % 62'ye kadar bir azalma göstermiştir. Fakat bu azalma, yakacak odunun büyük

ÇİZELGE : V

Odun Tüketimi Yıllık Ortalamalarının Yerleşmelere Göre Dağılışı

Yerleşmeler	1938 - 1954	1955 - 1958	1960
Şehir ve kasabalar	12	18	19
Orman köyleri	78	72	56
Orman dışı köyler	10	10	15
Toplam odun tüketimi	100	100	100

Kaynak : H. ASMAZ, «Memleketimizde halen yakıt olarak kullanılan odunun istihsal miktarı ve gelecekteki imkânları» *Türkiye'de Yakıt Problemi ve Hal Çareleri*, Ankara, 1962, S. 26.

yüzdesinin köylerde tüketilmesi gerçeğini değiştirecek derecede olmamıştır. Köydeki gizli kesimlerin çizelgede gözükmemesi yanıltmamalıdır. Çizelgeden çıkarılan bir başka gerçek de, tüketilen odunun % 56 gibi büyük bir oranının orman köylerinde yakılmasıdır. Bu orman köylerinin ormana yaptıkları tahribatı açıklayan bir başka örnektir.

4. Konut yapımında ağaç malzemenin kullanılması :

Orman içi ve çevresindeki konutlarda kerestenin geniş ölçüde kullanıldığı bilinmektedir. Ancak bunun orman üzerindeki etki derecesinin ne olduğu konusunda yapılmış incelemeler yoktur. İstanbul Orman Fakültesinde yapılmış bir çalışmadan, orman köylerinde ev, ahır, samanlık gibi yapılarda uygulanan tekniklerin ahşap yapı malzemesi israfına yol açtığını öğrenmiş bulunuyoruz. Dr. Necati Özçelik'in Karadeniz Orman Bölgesindeki köy evlerinde ağaç malzemenin akıllıca kullanılması konulu araştırmasında, «Çantı» ve «Dizeme» gibi tamamı ağaç olan yapı sistemleri ağaç malzemenin israfına yol açtığı sonucuna varılmıştır. Dam örtüleri için «Pedavra», «Hartama» denen yırtma tahtalarla bu israfın bir kat daha artırıldığı anlaşılmaktadır. Köy evlerinin, ölçülerinin geniş tutulması da bu israfı arttırmaktadır.

Bazı orman bölgelerinde örneğin Kastamonu'da köy evlerinin tamamını ahşap olduğu belirtilmektedir. Köy anketleri, 1945'te 34.063 muhtarlıktan 5449'unda (% 16), 1960'ta ise 35.382 muhtarlıktan 6358'inde (% 18'inde) evler ahşap ve hımsıp tipi idi.

5. Toprak Taşınması (Erozyon) :

Ormanların azalması, yok edilmesi, mer'aların aşırı kullanılması sonucu, toprağın üst tabakalarının aşınıp sellerle taşınması olayı

Türkiye tarımının baş sorunu halini almıştır. Tarımda kullanılan toprakların % 28'inde taşınma tehlikesi yok gibidir. Tarım topraklarının % 24'ünde «orta», % 16'sında «şiddetli», % 48'inde «çok şiddetli» taşınma tehlikesi vardır. Mer'aların da % 31'i, «şiddetli ve çok şiddetli» derecede taşınmaya sahne olmaktadır.

Bu hesaplara göre, tarımda kullanılan ve şiddetli taşınmaya maruz bulunan toprakların mer'aya çevrilerek kurtarılması gerekmektedir.

6. Köylüye tanınan haklar :

Orman içi, bitişiği ve yakını köyleri nüfusunun gittikçe artması sonucunda bunların kişisel, ortaklaşa ve pazarlama ihtiyaçlarına ayrılan orman ürünleri de artmıştır. 1945 yılında, 2,011 metreküp pazar ihtiyacı için indirimsiz; 30,442 metreküp, kişisel ihtiyaç için % 15 indirimli; 48,340 metreküp ortak ihtiyaçlar için ücretsiz olarak (toplam 80,793 M³.) kereste köylüye ayrılmıştı. Bu miktar, 1950'de toplam olarak 216,143 metreküpe, 1960'da 342,651 metreküpe, 1965'te ise 435,658 metreküp'e yükselmiştir. 1945 - 1965 döneminde, köylüye ortalama olarak yılda 38,957,344 kental yakacak odun kişisel ihtiyaçları için indirimli tarife ile verilmiştir. Bu miktar yıldan yıla büyük değişiklikler göstermemiştir. Köylüye pazarda satmak üzere verilen yakacak odunlar bir ile 6 milyon kental arasında değişmiştir. Yıllık ortalaması ise 5,156,208 kental olmuştur.

Seçimlere rasthyan 1950, 1954 ve 1957 yıllarında, % 10 indirimle dağıtılan tomruğun, seçimlerden önceki ve sonraki yıllara göre büyük artışlar göstermesi, hükümetlerin tutumlarını aksettirmesi bakımından ilgi çekici görülmüştür.

Köylüye belli ihtiyaçlarını karşılamak üzere dağıtılan bu tomruk ve odunların amaca uygun olarak kullanılıp kullanılmadığı, piyasaya götürülüp götürülmediği konusunda kesin bir bilgi yoktur. Önemli olan, bu dağıtımların orman işletmesine her yıl yaklaşık olarak 100 milyon liralık bir fedakârlık yüklemekte olmasıdır. Bu, hane başına 65,5 TL. tutarında bir sosyal yardım niteliğindedir.

V — ORMAN VE DAĞ KÖYLERİNDE VATANDAŞ VE HİZMET (DEVLET) İLİŞKİLERİ :

Dağ ve orman köylerinin yerleşme biçimleri, konumları burarlarda yaşayan köylünün sadece doğa ile ilişkileri açısından değil, aynı zamanda vatandaş devlet ilişkileri, özellikle kamu hizmetlerin-

den yararlanma, toplum kalkınması çalışmalarına katılma açısından da olumsuz yönde etkiler yaratmaktadır. Orman ve dağ köylerinin, genellikle dik eğimli, engebeli yerlerde, sert iklim koşullarının hüküm sürdüğü bölgelerde, çoğu kez dağınık ve seyrek bir biçimde olmaları, hizmetlerin ve sosyal alt yapının buralara götürülmesini güçleştirmektedir. Orman köylerini orman dışı köylerden bu konuda ne ölçüde ayrıldığını, bunlar arasındaki farklılıkları belirtmeğe yarayacak bilgilerden yoksun bulunuyoruz. Her iki köy tipi arasında, yol, okul, içme suyu, sağlık tesisleri ve öteki kamusal hizmetler açısından farklılıkları ortaya koyacak bilgilere ihtiyaç vardır. K. İ. B.'nin köy envanter etüdlerinden bu amaçlar için de yararlanmak mümkün olabilmelidir. Bu ve benzeri araştırmalar yapıncaya kadar, şimdiye değin yapılmış olan incelemelere ve gözlemlere dayanarak orman ve dağ yerleşmelerinin bu konudaki sorunlarını özetlemeye çalışalım.

A — Asgarî işletme büyüklüğüne varılmadığı için, küçük yerleşmelerde, dağınık yerleşmelerde kamusal hizmetler, sosyal alt yapı daha pahalıya mal olmaktadır. Nüfus arttıkça, bu hizmet ve tesislerin gerektirdiği kişi başına gider azalmakta, belli bir büyüklükte optimuma varmaktadır. Optimum büyüklük aşıldıkça, kişi başına gider tekrar artmaya başlamaktadır.

Orman ve dağ köyleri, genellikle küçük ve dağınık topluluklardır. Bu gibi topluluklarda kişi başına maliyet yüksek olmaktadır. Hizmet ve yapıların maliyeti ve yerleşmelerin büyüklüğü konusunda, beş derslikli bir ilkokul için enaz 1500 nüfusun gerekli olduğu hesaplanmıştır. Buna benzer hesaplar öteki hizmetler için de sür'atle yapılmalı, hizmetler için en elverişli olan yerleşme büyüklüklerini gösteren ölçüler geliştirilmelidir. Beş on haneden ibaret mahallelere, herbiri kendi bağ ya da bahçesinin bir köşesine kurulmuş evlere, birtakım hizmetlerin götürülmesindeki güçlükleri saptamak için çok uzun boylu hesaplamalara da ihtiyaç yoktur. Önemli olan bu konudaki kararlarda, basiretli ve tarafsız olmayı sağlayıcı önceliklerin saptanmasıdır.

B — Küçük küçük toplulukların sorunlarıyla meşgul olmak yönetsel bakımdan da türlü güçlükler doğurmaktadır. Dikkat ve olanaklar, çok sayıdaki yerleşme noktalarına yayılmakta, yoğunluğunu, etkenliğini kaybetmektedir. Kamu yönetimi ile halk arasında, topluluk ve grupların kendi aralarında haberleşme kanalları zayıf kalmaktadır. Kamu, güvenlik ve esenliğinin sağlanması güçleşmektedir. Yöneticiler, görevliler, ulaşılması güç olmayan köylerle, büyük yerleşme birimleriyle ilgilenme durumunda kalmaktadırlar.

C — Elverişsiz yerde kurulmuş küçük ve dağınık topluluklar, şehirle ve pazarla da gereken ölçüde ilişki kuramamaktadırlar. Bu nedenle pazarlama ve değerlendirme güçlükleriyle de karşılaşmaktadırlar.

D — Küçük küçük yerleşme birimlerinde yaşayanlar, kendi yersel ihtiyaçlarını gidermek, sorunlarını çözmek için giriştikleri çabalarda çoğu kez başarısızlığa uğamaktadırlar. Bu topluluklar, gerekli para ve işgücünü sağlamakta güçlüklerle karşılaşmakta, bazı işleri başarmağa yersel güçleri yetmemektedir.

E — Az nüfuslu muhtarlıklarda, özellikle çok parçalı köylerde halkın hizmetlerin yapımına, bakımına katılımı zayıftır. Kolayca yararlanamayacağı bazı hizmet ve yapıların gerçekleştirilmesine halk gönüllü olarak katılmamaktadır. Halkın hizmetlere gönüllü katılışına dayanan toplum kalkınması çalışmaları bu yüzden aksamaktadır.

F — Yerleşme özellikleri, orman ve dağ köylerinde yaşayan halkın yeni yöntem ve fikirlere karşı daha tutucu olmasına yol açmaktadır. Bu topluluklar, kütle haberleşme araçlarından daha az oranda yararlanabilmektedirler. Radyo dinleme, gazete okuma gibi alışkanlıkla bu topluluklarda dikkati çekecek kadar az bir orandadır. Şehirle, pazarla olan ilişkilerinin sınırlı oluşu da bu toplulukların yeni fikirlerle, dış dünya ile ilişki kurmalarını güçleştirmektedir. Yapma gübre kullananların, hayvanlarına yapma dölleme uygulayanların oranı, dağ ve orman köylerinde pek düşüktür. Entansif tarıma ve hayvancılığa geçiş için gerekli bilgilerin, becerilerin orman köyü halkına kazandırılmasındaki güçlükler, bu köylerde toplum kalkınması çalışmalarını sınırlayan en önemli engellerin başında gelmektedir.

VI — DAĞ VE ORMAN KÖYLERİNİN KALKINDIRILMASI, YERLEŞME SORUNLARI KONUSUNDA ÖNERİLER :

A — Yüzeyde kalan görüşler :

Orman ve dağ köylerinin yerleşme sorunlarını, bunların nedenleri ve doğurduğu sonuçları hem insan - doğa, hem de vatandaş - hizmet ilişkileri açısından kısaca gözden geçirmiş bulunuyoruz. İnsan ile doğa arasındaki dengeyi bozucu, vatandaş ile hizmet arasındaki ilişkiyi sınırlayıcı nitelikler taşıması, orman içi ve bitişindeki köysel yerleşmeler konusunda birbirinden farklı türlü tedbirler ile

ri sürülmesine yol açmıştır. Bugüne değin ortaya atılan tedbirlerin ağırlık noktası, bu köylerde yaşayan nüfusun orman dışına çıkarılması çıkarılmaması tartışması üzerinde toplanmıştır. Bu konudaki görüşleri başlıca iki kümede toplamak mümkündür.

1. Orman içi ve bitişiği köylerde yaşayan ve sayıları 6 milyonu aşan nüfus, geçimini sağlamak için ormanı yok etmektedir. Tarla açma, aşırı otlatma, usulsüz kesim, yangına neden olma gibi zararları yaratan bu nüfusun, öteki hizmetlerden yararlanması da güç ve pahalı olmaktadır. Bu orman yok etmenin sona ermesi ulusal servetin kurtarılması için, orman içi ve bitişiğinde yaşayan nüfusun orman dışına göçürülmesi gereklidir. Bunlar, öteki bölgelerdeki «mümbit topraklara» yerleştirilmeli, oralarda üretici duruma getirilmelidir. (İlkmen ve Saatçioğlu bu görüşü benimsiyorlardı)

2. İkinci bir görüşe göre, orman içi ve bitişiğindeki köylerde yaşayan nüfusun ormanı yok etmesini önlemek için bunların tümünün orman dışına göçürülmesi gerekmez. Yerinde kalkındırılması olanağı bulunanların yerinde bırakılmaları, kalkınmaları için gerekli tedbirlerin alınması uygun olacaktır. Fakat olduğu yerde, ormana zarar vermeden kalkındırılmaya elverişli bulunmayanların orman dışına göçürülmeleri gerekir. Orman Genel Müdürlüğünce yapılan bir envantere göre, 5508 orman köyünden 1670 (% 38) nin yerinde kalkındırılması olanağı yoktur. Bunların öteki elverişli bölgelere yerleştirilmeleri gereklidir. Esasen, 6831 sayılı Orman Kanunu da 13. maddesiyle böyle bir yaklaşımı öngörmektedir.

3. Kanımızca, konuya orman köylerindeki nüfusun göçürülüp göçürülmemesi açısından eğilen yukarıdaki görüşler aşağıdaki nedenlerle gerçekçi bir yaklaşım değildir.

ç

a) Birinci görüşün kabulü, ormanların insanlardan tamamen arınması sonucunu doğuracaktır. Oysa ki insanı ormandan, ormanı insandan ayırmak hem ormanlardan akıllıca yararlanmak, hem de o insanları yeniden üretici duruma sokmak için en iyi çözüm yolu değildir. Ormanın bakımı, korunması, iyileştirilmesi, yenileştirilmesi için insan gücüne ihtiyaç vardır. Bu bakımdan, insandan tamamen arınmış bir orman yaratılması mümkün olsa bile, buna gereklilik yoktur. O kadar ki bazı ülkeler, ormancılıkta gerekince duyulan işgücünün sağlanması için sırasında yeni orman içi yerleştirmelere gitmişlerdir. Kaldı ki 6 milyondan fazla nüfusu kapsayan bir yeniden yerleştirme programının parasal yükünü karşılayacak olanaklar sınırlıdır. Bir ailenin yeniden yerleştirilmesi, üretici duruma getirilmesi için en azından 100 bin lira gerekse, 100 hanelik bir

köyün orman dışında yeniden kurulması 10 milyon liraya mal olacaktır. Orman köylerinin tümünün ya da bir bölümünün yeniden yerleştirilmesi, geri kalmış bir ülkede kaynaklardan büyük bir diliminin bu amaca ayrılmasını gerektirecektir. Öte yandan, ormanlık bölgeden tarım kesimine aktarılacak bu nüfus, aslında gizli ve mevsimlik işsizliğin hüküm sürdüğü tarım sektörünün sorunlarını daha da keskinleştirmekten ile gidemeyecektir.

Türkiye'nin iç yerleştirmeler ve dış göçmenler için ayırabileceği «mümbit topraklar» da sanıldığı kadar geniş değildir. Dış göçler, iç yerleştirmeler ve afetler gibi nedenlerle ihtiyaç duyulan toprak talebini karşılayamaz duruma gelmişken, buna, bir de orman köylerinden göçürülecekleri yerleştirmek için yaratılacak toprak talebi eklenmiş olacaktır.

Büyük kütlelerin başka yerlere kaldırılması, bugünkü Anayasa ve demokrasi düzeni açısından da tartışmalara yol açabilir.

Orman köylerindeki nüfusu yerleştirmeye yetecek kadar toprak bulunmuş, parasal olanaklar da yaratılmış olsa bile, bu derecede geniş bir yerleştirme programını uygulamak için Türkiye'nin tecrübesi yetersizdir. Kırk yıldan bu yana yerleştirme işlerindeki beceriksizliğimiz iyimser olmamıza engel olmaktadır.

Bütün bunların yanında, yaşayageldiği bir çevreden ayrılmak bu geniş halk kütleleri için toplumsal ve ruhsal açıdan türlü tepkiler yaratabilecektir. Böyle bir tepkinin etkisi altında ormanlara karşı bir yeniden «yoketme» hareketine girişilmesi tehlikesi de akla gelmektedir. Hiç bir olumsuz tepki göstermeksizin başka yere göçmeğe gönüllü olanların bile, yeni bir çevreye yerleşip üretken duruma geçinceye kadar yeneceği pek çok toplumsal, ruhsal ve çevresel bunalım ve uyum sorunu karşısına dikilecektir.

b) Sadece, yerinde kalkındırılmaya elverişli olmayan köylerin orman dışına aktarılmasını öngören ikinci görüş de, yasalara geçmesine karşın, gerçekçi bir yaklaşım olarak benimsenecek nitelikte değildir. İlk önce belirtelim ki, bu görüş, ormanların tamamen boşaltılması sonucunu doğuracak olan birinci görüşten nitelik bakımından büyük bir ayrılık göstermemektedir. Olsa olsa, birinci görüş ile ikincisi arasında bir nitelik farkı değil, bir derece, bir nicelik farkı söz konusudur. Nüfusun tümü değil, belli bir oranı orman dışına göçürülecektir. Birinci görüşe karşı sürülen itirazların bu görüş için de geçerli olduğu şüphe götürmez. Aradaki derece farkı, yapılan itirazların gerçekçiliğini azaltamaz. Öte yandan, bir köyün

«yerinde kalkındırılabilir» olduğu ya da olmadığı yolunda sağlam ve güvenilir bir karara varmak çok güçtür. Çok ince hesaplara ve gerçeği tam aksettiren araştırmalara ihtiyaç gösterir. 1957'de başlatılan ve sık sık sözü edilen etüdler, isabetli kararlara varmak için elverişsizdir. «Yerinde kalkındırılabilir» ya da «kalkındırılmaz» damgası vurulan köylerde sonradan yapılan incelemeler tamamen aksi sonuçlar vermiştir. O halde, «şu kadar köyün kalkındırılması olanağı vardır, şu kadarının yoktur» diye kolayca kestirip atamayız. Biran için böyle bir yaklaşımla hareket edildiğini, güvenilir kararlara varıldığını varsayalım. Bu taktirde, başka bölgelere yerleştirilmesine kadar verilen köylüleri, bu kararın doğruluğuna ve gerekliliğine inandırmak güç olacaktır. Buna uygulamadaki aksaklıklar, taraf tutmalar, siyasal cezalandırma ya da mükâfatlandırma endişeleri eklenecek, ormanların insandan tüm arınmasını öngören birinci görüşün uygulanması durumunda beklenen tepkilerden daha şiddetlisini beklemek gerekecektir.

B — Temelde Yatan Sorunlara Yönelen Önerileri :

Yukarıda belirtilen nedenlerle, orman içinde ve bitişiğindeki, köylerde yaşayanların tümünün ya da bir bölümünün göçürülmesini öngören görüşler gerçekçi bir yaklaşım değildir. Bunun yerine, soruna daha geniş bir açıdan eğilen, yurt ve bölgeler çapındaki plânlı kalkınma hareketleriyle ilişkisini kuran, sorunun temelinde yatan ana nedenlere çözüm yolu arayan bir yaklaşım gereklidir. Böyle bir yaklaşımın dayanacağı ana ilkeleri şöylece özetleyebiliriz :

1. Orman ve dağ köylerinin kaderi, öteki köylerin ve ulusun kaderinden ayrı düşünülemez. Ulusal kalkınmamızın en önemli sorunlarından biri, tarım kesimindeki nüfus fazlasının gizli işsiz durumundan kurtarılması için tarım kesimi dışında, özellikle endüstride çalışma olanaklarının yaratılmasıdır. Endüstrileşme hızının arttırılması, tarım kesiminde, dolayısıyla orman köylerindeki nüfus fazlası için çalışma alanı açacak, bunların kalkınmasına etkide bulunacaktır. Köylerin ve orman köylerinin sorunlarının uzun sürede çözümlenmesi, ekonomik gelişmelerinin gerçekleşmesi endüstrileşmeye bağlı kalmaktadır.

2. Orman ve dağ köylerinin sorunları tarım kesiminin ana sorunlarından ayrılamaz. Tarımdaki toprak yetersizliği, daha doğrusu topraksızlık ve toprakların adaletsiz dağılımı, genellikle, köylerimizin kalkınmasını engelleyen ana sorundur. Nüfus baskısı altında, insanların ormana saldırmasının ve orman varlığını yok etmesinin

ana nedeni toprak darlığıdır. Toprak reformu toplum kalkınmasının olduğu kadar ormanların, yokedilmekten kurtarılmasının da ön koşuludur. Orman - köylü ilişkilerinin çözümü, büyük ölçüde, insan - toprak ilişkilerini sosyal adalet ve verimlilik ilkesine göre düzenleyecek olan bir toprak reformununun gerçekleştirilmesine bağlıdır.

3. Ancak endüstrileşme ve tarım kesimindeki reformlarla, özellikle toprak reformuyla bir arada düşünülmedikçe, orman köyleriyle ilgili çalışmalar geçici, oyalayıcı, aldatici olacak uzun sürede başarı sağlanamayacaktır. Endüstrileşme ve toprak reformu gerçekleştirildiği takdirde, orman köylerindeki nüfus fazlasının orman dışındaki kesimlere aktarılması kolaylaşacak, artık bu köylerin boşaltılması gibi zorlamalara gitmek gerekmiyecektir. Bu köylerde kalanların işgücünden ormanların iyileştirilmesinde, yenileştirilmesinde, ağaçlandırma ve benzeri ormancılık hizmetlerinde ücretli olarak çalıştırılmak yoluyla yararlanılmalıdır. Bunların ormana olan zararlarını azaltmak için bu tür emekçe yoğun programlara ihtiyaç vardır.

4. Tarımdaki verimin artırılması, mer'aların iyileştirilmesi, ahır hayvancılığına gidilmesi, tavukçuluğun ve arıcılığın teşviki, orman içindeki köylünün gelirini arttırıcı, orman üzerindeki baskısını hafifletici bir etki yaratabilir.

5. Tarım ve orman ürünlerine dayalı endüstrilerin köysel ve ormanlık bölgelerde geliştirilmesi, turizmin teşviki, öteki çalışmaları tamamlayıcı ve geçim olanakları yaratıcı nitelikte çalışmalar olarak ele alınmalıdır.

6. Tek tek orman köylerini değil, bütün bir bölgeyi, ekonominin bütün kesimlerini kapsayan bölge plânlama çalışmalarıyla sorunlara daha geniş bir açıdan eğilmek, ulusal kalkınma plânıyla ilişkiler kurmak zorunu unutulmamalıdır. Fakat bölgesel verimlilik yanında, belli durumlarda çiftlik düzeyine kadar incek ayrıntılı plânlama çalışmalarına da ihtiyaç vardır.

7. Orman - insan ilişkileri, günlük ve geçici siyasal çıkarlara göre ayarlanmamalı, Türk toplumunun yararına en uygun kuralara ve ilkelere bağlanmalıdır. Orman tanımını değiştirerek, bugünkü kanun dışı olup bittileri meşrulaştırmak, yeni olup bittileri teşvik etmek isteyen, bu yolda, devlet elindeki orman alanlarını daraltan, kamu mülkiyetindeki alanları özel kişilere bağışlayan tasarı orman varlığımızı seçmenlere âdetta «peşkeş» çekmektedir. Bu tasarı, «bu ormanlar sizindir» sözüyle anlatılan 1946'dan sonraki politikacı anlayış ve davranışının yeni bir biçim kazanmasından başka bir-

şey değildir. Kanun dışı yollardan devlet ormanları içinde açılan tarlaların, kurulan bahçelerin köylüye verilmesiyle ne olması, ne de orman köylüsünün sorunları çözümlenmiş olacaktır. Çünkü, bugünkü orman yağmasına götüren gerçeklerin altında yatan nedenler ortadan kalkmış olmayacaktır.

8. Orman ve dağ köylerinde yersel girişkenliğin, yersel önderliğin geliştirilmesi, halkın kalkınma çalışmalarına katılması, yeni fikir ve yöntemleri halka benimsetilmesi, ürünlerin değerlendirilmesi, köylünün bu amaçlarla örgütlenmesi, kooperatifleşmesi için devletle halkın gönüllü işbirliği ilkesine dayanan toplum kalkınması çalışmalarından yararlanılmalıdır.

9. İnsan - doğa, insan - toprak ilişkilerini toplum yararına en uygun biçimde düzenleyecek reformlar yanında, hizmetlerin vatan-daşa götürülmesiyle ilgili tedbirler de gereklidir. Yerleşme düzeninin gösterdiği sorunlar karşısında da açık ve seçik bir politika kararlaştırılmalıdır. Dağınık ve nüfusça küçük yerleşmelere hizmetlerin götürülmesinin güçlüğü karşısında, köysel yerleşmeleri birleştirip belli büyüklükteki birkaç bin köysel merkezde toplamak yolundaki öneriler, yerleşmelere biçim veren ekonomik, tarihsel, fiziksel koşulları, yeniden yerleşmenin parasal, toplumsal v ruhsal yönlerini dikkate almamaktadır. Dağ ve orman köylerinin çoğunluğu, engebeli topraklar üzerinde kurulmuş dağınık ve küçük yerleşmelerdir. Birtakım hizmetleri buralara götürmenin güçlüğü karşısında, bu yerleşmelerin ortasındaki nüvelerde hizmet yoğunlaşmasına gidilmeli, böylece, orta büyüklükte köysel merkezlerin gelişmesine yol açılmalıdır. Böyle bir davranış, toplum kalkınması çalışmaları bakımından yararlı olacaktır.

VII — SONUÇ:

Kısaca söylemek gerekirse, dağ ve orman köylerinin yerleşmeye ilişkin sorunlarının çözümlenmesi, ormanların yok edilmekten kurtulması, sorunların altında yatan temel sorunları çözümlen tedbirlerin alınmasına, toprak reformunun yapılmasına, endüstrileşmenin hızlandırılmasına bağlıdır. Öteki tedbirler, ancak bu ana reformlara tamamlayıcı olduğu ölçüde yararlı olabilirler. Ormanı «tükenmeyen bir deniz» gibi gören anlayışa, «orman yağmasını» teşvik eden davranışlara son verilmeli, orman ve vatandaş ilişkileri 1961 Anayasanın çizdiği ilkeler çerçevesinde toplumun yararına göre düzenlenmelidir. Aksi halde, orman köylerinin kalkınmasıyla ilgili çalışmalar oyalayıcı, geçici olmaktan ileri gidemez.

YARARLANILAN BAŞLICA KAYNAKLAR

- ASMAZ, H., «Ormanların Tabii Dengedeki Rolü», *Türkiye'de Tabiat ve Tabiat Kaynaklarından Faydalanma ve Koruma Esasları*, Türkiye Tabiatını Koruma Cemiyeti Yayını, Sayı 9 Ankara, 1964.
- «Memleketimizde Halen Yakıt olarak Kullanılan Odunun İstihsal Miktarı ve Gelecek İmkânları», *Türkiye'de Yakıt Problemi ve Hal Çareleri*, Türkiye Tabiatını Koruma Cemiyeti yayını, Sayı: 7, Ankara, 1962.
- ATİK, M., «İç İskân ve Köylerin Birleştirilmeleri», «Beşinci İskân ve Şehircilik Haftası Konferansları», S.B.F., Ankara, 1962.
- BAADE, F., *F.A.O. Raporu*, T.C. Ziraat Bankası 100. Yıl dönümü yayını, Ankara, 1962.
- D. İ. E., —*Köyler İstatistiği*, 1945 Sayı : 287 Ankara, 1948.
- Köyler İstatistiği*, 1960, Sayı: 451, Ankara, 1963.
- GERAY, C., «Köy Yerleşmeleri ve Toplum Kalkınması», *Mimarlık*, 4. Yıl, Sayı: 37 (1966)
- «Toplum Kalkınması ve Toprak Reformu», *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C: XXI, Sayı: 3 (1966)
- ILKMEN, Ş. N., «Orman İçi Köylerin Başka Yerlere İskânını Zaruri Kılan Sebepler», *Üniversite Haftası*, İst. Üni., İstanbul, 1956.
- «Orman İşletmeciliğinde Devletçilik Problemi ve Ormancılık Politikamızın

- Ana Davaları», *Orman Davamızın Çeşitli Yönlerine Dair İlmî Görüşler*, Türkiye Ormancılar Cemiyeti Ankara, 1951.
- İNAL, S., «Ormanlar ve Yerleşmeler Arasındaki Münasebetler», *Şehircilik Konferansları*, İ.T.Ü., Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1966.
- HARMANDALIOĞLU, «Bir ormancı Köyünün gelir Tablosu», *Forum Dergisi*, Sayı: 69 (1957).
- HATİBOĞLU, Ş. R., Ormancılıktan Vakıalar ve Düşünceler, Ankara, 1965.
- KODOLBAŞ, S., «Merkez Köy Kuruluşları Hakkında Ön Etüd», *İmar ve İskân Bakanlığı Aylık Bülteni*, Sayılar: 47-48-49-50.
- KURAL, T., «Orman Köylerimiz, Problemleri ve Bu Köylerde Toplum Kalkınması Uygulanması» (Yayınlanmamış Not)
—«Toprağın Rasyonel Kullanılması ve Orman Köylerimiz», *TMMB Orman Mühendisleri Odası, 1. Teknik Kongresi*, C: 1, Ankara, 1966.
- K. İ. Bakanlığı, «İl ve İlçeler İtibariyle Orman Köyleri» (Çoğaltma), 1967.
—Pilot Bölge Köyleri Ön Etüdlere (Çoğaltmalar).
- MÜLAYİM, Z. G., «Orman Köylüleri Nasıl Kalkındırılır», *Milliyet Gazetesi*, 22 Mayıs 1967.
- NURAY, H., «Orman içi Köylerde İskân Meselesi», *Beşinci İskân ve Şehircilik Haftası Konferansları*, S.B.F., Ankara, 1962.
- O. E. C. D., *Regional Rural Development Programmes with Special Emphasis on Depressed Agricultural Areas Including Mountain Areas*, Paris, 1946.
- ÖZÇELİK, N., «Karadeniz Orman Mıntıkası Köy Evlerine Ağaç Malzemenin (Ahşabın) Rasyonel Kullanılması Üzerine Araştırmalar», (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 1961.

- ÖZEN, N., «Köylerimizde Mesken ve Yerleşme Meselesi», *Türk İdare Dergisi*, Yıl: 36, Sayılar: 302 ve 303, (1966).
- ÖZEK, Ç., «Sıra Ormanlara mı Geldi?», *Milliyet Gazetesi*, 23 Mayıs 1967.
- SAATÇIOĞLU, F., «Memleketimizde Ziraatle Orman Arasındaki Mücadele ve İç İskân Zarureti», *Orman Davamızın Çeşitli Yönlerine Dair İlmî Görüşler*, T. Ormancuk C., Ankara, 1951.
- SENCER, M., *Et, al*, Seldiren Köyü Araştırması (Basılmamış Notlar).
- SÖNMEZ, N., «Türkiyede Toprak, Su ve Bitki Dengesinin Bozulma Sebepleri ve Genel Yaşayışa Etkisi», *Türkiyede Tabiat ve Tabiat Kaynaklarından Faydalanma ve Koruma Esasları* Ankara, 1964.
—«Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğünün Envanter Etüdü ve İskân Planlama Çalışmaları», Orman Gn. Md., *Teknik Haberler Bülteni*, Yıl: 1, Sayı: 4 (1962).
- SOYKAN, İ., «Tarım Arazilerinde Erozyonun Tahripkâr Tesirleri ve Alınması Gerekli Tedbirler», *Türkiyede Tabiat ve...*, a.g.e.
- TANOĞLU, A., *Nüfus ve Yerleşme*, C. I, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Enstitüsü Yayını, İstanbul. 1966 Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü'nün İstatistik ve yayınları
- TARMAN, Ö., «Türkiyede Yem ve Mer'a Problemleri», *Türkiyede Tabiat ve...a. g. e.*,
- TUNÇDİLEK, N., «Türkiyenin Farklı İki Bölgesinde Kır Yerleşmeleri Şekilleri Hakkında Müşahedeler», *İ. Ü. Coğrafya Enstitüsü Der.*, C. 7 Sayı 13 (1963) den ayrı baskı.
—«Türkiyede Yaylalar ve Yaylacılık»,

İ. Ü. Coğ. Ens. Der., C. 8, Sayı 14 (1964)
den ayrı baskı. Türkiye Tabiatını Koruma
Cemiyetinin değişik yayınları.

ÜNTÜRK, G.,

«Orman İçi ve Kenarı Köylerin Kalkınma
Problemleri İle İlgili Çalışmalar», Orm.
Gn. Md. *Teknik Haberler Bülteni* Yıl : 1,
Sayı 4 (1962)

YASA, İ.,

«Problems of Outlying Rural Administra-
tion in Turkey» Mediterranean Social
Sciences Research Council, Academic
Programme, Doc. No III - 1 (çoğaltma)

YAVUZ, F.,

Türk Mahalli İdarelerin Yeniden Düzen-
lenmesi Üzerine Bir Araştırma, Ankara
1966.

Ç İ Z E L G E : V

ORMAN KÖYLERİNDE İŞLETME BÜYÜKLÜKLERİ VE TOPRAKSIZ AİLELER

İşletmeler	T Ü R K İ Y E	ORMAN İÇİ ve BİTİŞİĞİ KÖYLER						
		Pilot Bölgeler				İller		
		Denizli	Kastamonu	Kızılcahamam	Malatya	Kars	Kırklareli	
Topraksızlar	11.7 *	19.8	36.2	30.3	21.2	20	22.2	
0-50 Dekar	60.7	51.1	50.7	62.	72.5	61.5	59.1	
51-100 »	16.	24.2	10.8	6.4	4.6	13.3	13.4	
101-200 »	8.3	4.6	2.3	1.3	1.3	4.2	4.3	
201 ve daha fazla Dekar	3.3	0.3	—	—	0.4	1.	1.0	
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	

KAYNAKLAR : D. İ. E. 1963 Genel Tarım Sayımı Örnekleme Sonuçları, Ankara.

1965 K. İ. B. Orman Köylerini Kalkındırma Dairesi.

Not : (*) % 2.97 oranındaki tamamı kiraya verilen küçük işletmeler bu oranın içindedir.

Ç İ Z E L G E : V I

PILOT BÖLGE ORMAN KÖYLERİNDE TOPRAKSIZ AİLELER VE İŞLE
NEN TOPRAKLARIN AİLELER ARASINDA DAĞILIŞI

Toprak Durumuna Göre Aileler	D e n i z l i						K a s t a m o n u						K ı z ı l c a h a m a m					
	Aileler			İşlenen Toprak			Aileler			İşlenen Toprak			Aileler			İşlenen Toprak		
	Sayı	%	%	Dekar	%	%	Sayı	%	%	Dekar	%	%	Sayı	%	%	Dekar	%	%
Topraksız	196	19.8	—	—	—	—	141	36.2	—	—	—	—	310	30.3	—	—	—	—
0 - 10 Dekar	90	9.1	11.4	572	1.6	33	8.5	13.3	198	2.3	296	28.9	41.5	1,855	9.1			
11 - 25 »	134	13.6	16.9	2,483	6.8	79	20.3	31.8	1,462	16.6	143	14.	20.	2,670	13.1			
26 - 50 »	281	28.4	35.5	10,531	28.9	85	21.9	34.3	3,065	34.8	196	19.1	27.5	7,520	36.9			
51 - 75 »	168	17.0	26.2	10,260	28.1	26	6.7	10.5	1,624	18.4	23	2.2	3.2	1,455	7.1			
76 - 100 »	71	7.2	8.9	6,114	16.7	16	4.1	6.5	1,343	15.2	43	4.2	6.	4,690	23.1			
101 - 200 »	45	4.6	5.7	5,862	16.1	9	2.3	3.6	1,119	12.7	13	1.3	1.8	2,170	10.7			
201 + »	3	.3	.4	,647	1.8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Topraklı Aileler Toplamı	792	80.2	100	—	—	2,48	63.8	100	—	—	714	69.7	100	—	—			
Toplam	988	100	—	36,469	100	389	100	—	8,811	100	1,024	100	—	20,360	100			
Aile başına düşen ortalama toprak				36.5					22.6					19.8				

Kaynak : Pilot Bölgelerdeki Araştırma Ön Raporları. K. İ. Bakanlığı.

ÇİZELGE : VII

ANTALYA BÖLGESİNDEKİ BAZI DAĞ VE OVA KÖYLERİNDE AİLELERİN TOPRAK DURUMU

Toprak Durumuna Göre Aileler	Dağ Köyleri										Ova Köyleri														
	Çalın Çukur					Milli					Göreme					Dumanlar					Bozbuluk				
	Aile Sayı	Aile %	Toprak Dekar	Toprak %	Aile Sayı	Aile %	Toprak Dekar	Toprak %	Aile Sayı	Aile %	Toprak Dekar	Toprak %	Aile Sayı	Aile %	Toprak Dekar	Toprak %	Aile Sayı	Aile %	Toprak Dekar	Toprak %					
Topraksız	1	1.6			74	31.4			23	19.7			2	3.2			3	1.8							
1 - 10 Dekar	10	16.4	64.	4.7	74	31.4	480	16.5	22	18.3	111.	3.6	17	27.4	91.	4.1	21	12.9	101.	1.					
11 - 25 »	21	34.5	370.	27.4	48	20.3	791	27.1	25	20.8	441.	14.5	18	29.	*304.	13.8	23	14.1	409.	4.					
26 - 50 »	27	44.3	776.	51.4	29	12.3	934	32.1	34	28.3	1207.	39.6	11	17.7	385.	17.5	28	17.2	1.024.	10.2					
51 - 75 »	1	1.6	63	4.6	9	3.8	530	18.2	9	7.5	557.	18.3	7	11.3	466.	21.1	30	18.4	1.905.	18.9					
76 - 100 »	1	1.6	81.	5.9	1	.4	76	2.6	4	3.4	351.	11.5	3	4.9	246.	11.1	24	14.7	1.977.	19.61					
101 - 200 »	—	—	—	—	1	.4	102	3.5	3	2.5	382.	12.5	3	4.8	376.	17.	33	20.3	4.413.	43.8					
201 + »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1.7	339.	15.4	1	.6	250.	2.5					
Toplam	61		1354		236		2.913	100	120	100	3049.	100	62	100	2.207	100	163	100	10.079.	100					

Kaynak : R. B. Scott, «Rural Institutions : Antalya Regional Project», Rome, 1966 (Çoğaltıma)

Ç İ Z E L G E : VIII
Y I L L A R A G Ö R E O R M A N S U Ç L A R I (1 9 3 7 - 1 9 4 5)

Dönemler	Açma		Yerleşme		Otlatma		Kesme		Taşıma	
	Toplam	Yıllık Ortalama	Toplam	Yıllık Ortalama	Toplam	Yıllık Ortalama	Toplam	Yıllık Ortalama	Toplam	Yıllık Ortalama
1937 - 45	4,050	450	—	—	2,780	308	4,806	534	34,769	3,863
1946 - 49	30,500	7,625	—	—	2,701	540	69,165	17,291	41,025	10,256
1950 - 59	120,001	12,000	4,123 (*)	824 (*)	13,614	1,361	293,028	29,302	288,234	28,823
1960 - 65	90,000	15,000	7,971	1,328	29,279	4,879	218,541	36,823	255,052	42,508
1937 - 65	244,818	6,373	12,094	1,099	48,374	1,668	618,796	21,337	619,080	21,344

Kaynak : Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayınları.

Not : (*) 1955 - 1959 Dönemine aittir.